

Renn Oszkár

Európa közepén a Máramarosban

(Élnek még magyarok a Kárpát-medencében)

Dobó várának romjai

Autóbuszunk az útitervhez képest mintegy másfél óras késéssel jutott el Szerednye közelébe. Már 11 órát mutatott a busz órája, amikor az Ungvár–Munkács főútvonal mellett feltűnt a város, melynek várában a hős egri várkapitány utolsó napjait, már súlyos betegen, megélte. A Szent György Lovagrend kirándulói pontosan indultak Egerből, és idővesztés nélkül jutottak át a csapi hídon. A határon is percek alatt elintéződtek a határátlépési formaságok. A baj már Ukrajna területén kezdődött, Ungvártól néhány kilométerre. Villogó lámpákkal rendőrautók érkeztek, és az úton minden közlekedést leállítottak. Minden járművet az útpadkákra tereltek és megállítottak. A leparancsolt járművekből az utasok kiszálltak, és tájékozódni akartak az eseményekről, de senki nem állt szóba velük. A mi csapatunkat gardírozó, Ungvárról áttelepült orvos útitársunk informálódott, és egy szűkszavú rendőrtől megtudta, hogy az ukrán államelnök ma az ungvári repülőtérre érkezik, ezért lezárták a repülőtér környékét. Nem mozdulhatunk, míg engedélyt nem kapunk. Néhány megállított ukrán még percekig dühösen szitkozódott, de aztán elhallgattak, és mindenki türelmesen kivárta a zárlat feloldását.

A felduzzadt forgalomban az egyik jó szemű útitárs felfedezte a házak és a fák fölé alig emelkedő várromot. A busz bekanyarodott a mellékúton a rom felé. A vizsgálódó gépkocsivezetőnek már kérés nélkül is mutatták a járókelők az irányt a vár felé. Alig fél kilométer után előttük magasodott a teljesen romos, az enyészet sorsára hagyott ősi vár. A sokat utazó turisták kissé csalódtak a méretekben és a helyszínben. Magas várdombra épített, nagyobb építményre számítottak a gazdag Dobó családra gondolva. Jobban megközelítve a romot, az is kiderült, hogy ez a középkori lakótorony-vár hatalmas kötőmeg. A robosztus építmény közel 20×20 méteres négyzetalapon épült, több mint két és félméteres falvastagsággal, három vagy négy szinttel. Bejárata a földszinten nem volt, csak az első emeleten, ahová felhúzható létrákon másztak fel a lakók, esetenként a vendégek. Lehetett gondolkozni azon, hogy a várúrnő, a várkisasszonyok hogyan közlekedtek fel és le. A belső emeleteket csigalépcsők tették elérhetővé. A hagyomány szerint a várúr lakosztálya a legfelső szinten volt, legalul a cselédség lakott. A vízellátást a pincében ásott kút biztosította. Az elhanyagolt rom láthatóan nem kiemelkedő idegenforgalmi látványosság, de az utazókat a vártörténet emlékeztette a lovagrend által rendezett történelmi emlék-

ülésre, melyen Dobó István dicső várvédelme utáni hányatott sorsával foglalkoztak. Vizontagságos élete e falak között ért véget, itt halt meg súlyos betegen 1572-ben. Börtönből szabadulva, ide jött saját várába nyugalmat keresni és találni. Nem itt temették el, hanem Dobóruszkán, ahol sírját és tetemét a közelmúltban azonosították. Várát a 14. században a templomos lovagok építették, és többször is gazdát cserélt. A Dobó fivérek, Ferenc, István és Domokos örökölték 1526-ban. A 17. században a Rákócziak birtokolták, és 1703-ban rombolták le a császári katonák.

A lakótorony-vár eredeti kiépítésében a kor igényei szerint csaknem tökéletes védelmet biztosított a vár urának és népének. A lakótorony köré még egy védőfal is épült széles vizesárokkal, melynek maradványa egy kis tó, gazdag vízi növényzettel, nyiladozó tavi rózsákkal. A Dobó testvérek a hagyomány szerint, a föld alatt alagutat vájtak más védelmi építményekhez, de ez ma már nem látható.

A hős egri kapitány egykori várának egy épen maradt falára az egri hagyományörzők nemzetiszínű szalaggal felkötötték emlékező koszorújukat, és falrészekbe tűzték kis zászlóikat.

A virágtenger

A huszti vár már messziről feltűnt a hegy tetején, de állapota és megközelíthetősége miatt a kárpátaljai hozzáértők nem ajánlották a meglátogatását. A híres Kölcsey-vers a társaság nagy részének diákkori emlék volt, s emiatt maradt bennünk némi Husztnosztalgia. Jelentős késésben voltunk, így hamarosan már távolodott tőlünk a várhegy. Huszttól keletre aztán le is kanyarodtunk egy alacsonyabb rendű rázós útra, egy ütközéstől meggyötört, ferdén álló, teljesen elkoszolódott táblánál, melyen ukrán szöveg: „Dolina narcisziv.” Útitársunk rögtön mondta magyarul: a narciszok völgye. A zötyögős úton néhány kilométer után érkezünk meg egy kis ház előtti térre, ahol 3-4 „mindentárús” bódék kínálták elképesztő árú kavalkádjukat a baseballsapkától a káposztareszelőig. A kis házban kellett venni a jegyet a természetvédelmi terület megközelítéséhez, melyet még nem lehetett látni. A házikó és két sűrű sövény mindent eltakart. Csak a sorompóval zárt bejárati út nyílt meg a jegyet birtoklók előtt. Itt engedték be csapatunkat is. Tíz méter után, ballagva az egyetlen és távolba vezető úton, beleszédültünk a kárpátaljai tavasz közepébe. Ez a tavasz néhány héttel később érkezik ide, mint hozzánk, és május második felében virágzik, zöldül a példátlanul gyönyörű hegyvidék. Az öreg makadám, kátyús út, talán még a magyar közigazgatás alatt építve, egy óriás völgy közepére vezette a látogatókat. Valamikor fasor szegélyezte az utat, de mára már ugyancsak megritkult a sor mindkét oldalán.

Az ámuló-bámuló sétáló csapat csak nézett közelre, távolra, mert csak fehér narcisztengert látott. Egy gyönyörűséges lapos völgyet, sűrűn betelepült fehér hegyi narciszokkal egészen a völgyet határoló erdős dombokig.

Az út a völgy közepéig vezetett, ahol egy fából eszkábált emelvény kínált a fotósok-

nak jó képalkotási helyzetet. A nárciszvölgy közepén egyetlen fa árválkodott vagy 200 méterre, virágba borulva és tökéletesen szimmetrikus lombzatával hivatkozva. Az emelvényen egy tájékoztató tábla ukránul és angolul adott némi tájékoztatást a természetvédelmi terület különlegességeiről: A védett terület, a völgy környezete több mint 200 hektár. A második jégkorszak utáni időben keletkezett és alakult ki egy geológiai kataklizma következményeként. Akkor a völgy masszívuma 1200-1300 méter magasságból a jelenlegi 180-200 méter magasságig „csúszott” le. Érdekes, hogy növényzete, így a magas hegyi nárciszok állománya is, az alacsonyabb szinten megtartotta élőhelyét. Ez a nárcisz virágfaj másutt a Keleti-Kárpátokban csak 1200-1500 méter magasságban tenyészik. A lecsúszott terület flórája rendkívül változatos. 54-féle növény család található a völgyben. Ezekből a látogatás során a tavaszban tomboló nárciszvirágözönt láthattuk, a természet csodáját, mely mindent betakart.

Feljegyzések egy régi térképen

A Tisza völgyében, nyugat-keleti irányban utazva, a buszban az ölembe vettem az 1942-es katonai Kárpátalja-térképet (Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet, Budapest, 1:200.000) és útközben tanulmányoztam. 1941-től Ungváron laktunk, és apám munkaköre sok utazással járt, egész Kárpátalját bejárta, kiválóan megismerte, a szlovák és a ruszin nyelvet is jól beszélte. Az ő térképe, sokszorosan hajtogatva, de használhatóan volt előttem. Emlékeimben felidéződtek gyermeki érdeklődésem kérdései a térképen apám által megjelölt beutazott útvonalakra, vasutakra, városokra, falvakra, folyókra és különösen a hegyekre. Apám nagybocskói barátja, a nagybajuszú Pista bácsi, valamelyik kerületnek országgyűlési képviselője, szenvedélyes képeslapküldő volt, és minden útvjáról küldött emléket apámnak. A lapokat én kezeltem, és a bélyegzőnyomatról a feladási helyet megtaláltam, és a térképen bejelöltem. A térkép sok karikát kapott. Szerettem a földrajzi atlaszomat is, mindig kerestem az országok legmagasabb hegycsúcsait. Az ungvári iskolában tanultuk, hogy a Csonka-Magyarország legmagasabb pontja a Kékes 1014 méterrel, de Kárpátalja visszacsatolásával már a Hoverla lett az első, a Máramarosi-havasokban 2061 méterrel. Aztán Észak-Erdély visszatéréseével a Radnai-havasok csúcsa, a Nagy Pietrosz 2303 méterével megelőzte. Ezt a csúcsot Horthy Miklósról nevezték el. Atlaszomból akkor még Nagy-Magyarország földrajzát tanultuk, és azt is, hogy a legmagasabb csúcsunk a Ferenc József-csúcs a Magas-Tátrában 2655 méter. Találtam még piros karikát több hegycsúcsnál is. Az egyikről küldött képeslapot a jóbarát képviselő. A Pop Iván (1940 m) téli képéről, mely Máramarossziget felett magasodik. Apám pedig a másik Pop Iván (2028 m) csúcsról mesélt, amely a Csorna Hora hegység egyik legmagasabb pontja, ahová a lengyelek csillagászati obszervatóriumot építettek. Ezt később katonai megfigyelő állomásnak alakították át, és berendezéseit áttelepítették. Apám, mint katonai objektumot láthatta és fura, titokzatos építménynek tar-

totta. Térképén néhány magyar hegycsúcsnevet is felírt ceruzával: *Hóvár, Kőhavas, Ikerhavas, Fagyalos, Fehér Elefánt*.

Európa közepe

Már alkonyodni kezdett, amikor a Tisza folyását követő úton elhagytuk Nagybocskót. A folyó völgye északra fordult és a Máramarosi-havasokból nyitott szabad kiáramlást az egyre sebesebben zuhogó folyónak. A tavaszi Tisza bő vízének hullámai villogón tükrözték a völgyet kísérő hegyek tetőin még napfényes legelők csillogó foltjait.

Akkor lett izgatott a kis csapat, amikor doktorunk bejelentette, hogy Terebes-fehérpatak után (a régi térképen: Trebusafejérpatak) Európa középpontján szállunk ki egy pihenőre.

A busz be is futott egy kiépített parkolóba, ahol felkészült ajándékarusító bódék, falatozóhelyek szolgálták a látogatókat. A kőfallal támasztott hegyoldalon egy nagyméretű táblán olvasható volt a nevezetes pont meghatározásának a története, ukránul és angolul. A középpont úgy 30 méterre a parkolótól, egy obeliszk által meghatározott, melyen 1887-ben az Osztrák–Magyar Monarchia Térképészeti Intézete egy latin nyelvű feliratot helyezett el:

**Locus Perennis
Dilicentissime cum libella
librationis quae est in Austria
et Hungaria confecta cum
mensura gradum meridionalium
et paralleloumerium Europeum.
MDCCCLXXXVII**

(Ez egy állandó, pontos és örök hely, melyet egy nagyon pontos, Ausztria-Magyarországon készült különleges hosszúsági és szélességi mérőműszerrel állapítottak meg. 1887.)

A társaság leült a tajtékozó Tisza medrét szűkítő beton védőfalra, szemben Európa geometriai középpontjával, és el is kezdtek vitázni az utazásaikon hallott és látott különböző középpontokon. Mert hát a középponthez szélek is kellenek. És hát az ehhez tartozó szélek vajon hol vannak? Az ungvári orvos valahol olvasta, hogy ehhez a középponthez az Atlanti-óceánt, az Urál hegységet, a Kréta szigetet és Norvégiát határozták meg. Aztán kiderült, hogy valaki már találkozott Felvidéken is Európa-középponttal. Körmöcbányától néhány kilométerre, északra, a Szent János-templom melletti kövön, a szlovák feliratú táblán „Stred Europy” található. További felszólalók egy televíziós közvetítésből emlékeztek arra, hogy

a franciák (Francia Geográfiai Intézet) szerint a Bonn melletti Kleinmaischeid Európa közepe. Egy magyar tudós a Berlin melletti Golzow kijelölését szorgalmazta. A franciák az egész kontinenstest közepét valahol Vilnius közelében mérték ki. A végén, mi magyarok is találtunk egy közepet: 1992-ben a kutatások eredményeként, a mérések bizonyították, hogy Európa közepe Tállya községben található.

Úgy tűnik, minden náció szeretne magának találni valamilyen jeles pontot. Mi, a testvéri közösség, gyorsan megegyeztünk: Európa közepe itt van, a Kárpát-medencében, a legmagyarabb folyó partján, a Máramarosi-havasokban, s ezt már 1887-ben a legpontosabb műszerekkel kimérték. Nem kételkedtünk.

A rahói hucul fesztivál

A nyári szünidő végén, talán 1942-ben Pista bácsi és apám meghívást kaptak Rahóba, valamilyen népi ünnepségre, és magukkal vittek két csaknem egykorú gyereket. Pityu, Pista bácsi fia, alig egy évvel volt idősebb nálam. Ungvárról vonatral utaztunk Rahóba, és Pista bácsi ismerősénél kaptunk szállást.

A buszban, ölemben az öreg térképpel, lehunyt szemmel megkíséréltem valamilyen emléket Rahóról felidézni, de nem sikerült.

A véletlen úgy hozta, hogy kis csapatunk éppen most kirándult Rahóba, amikor egy hucul népművészeti fesztivált rendeztek. A szabadidőpark felé sodródó ment a hegyoldal felé egy olyan utcán haladt, amelyről maradtak képek gyerekkori emlékeimben. Az utca közepén egy patakocska folyt, aránytalanul mélyre kikövezett mederben. Vize hóolvadáskor bizonyára kitöltötte a medret, és a városon keresztül rohant a Tiszába. Bizonyos, hogy ebben az utcában vendégeskedtünk, de a házat nem ismertem fel. Lehetséges, hogy már régen le is bontották. Az utca végén most egy fából faragott emlékmű áll, mögüle az erdőn át vezetett az út az akkor még nem létező szabadidőparkba.

A kíváncsi társaság a hatalmas szabadtéri színpadon fellépő táncosokat, énekeseket és kórusokat élvezettel hallgatta, és gyönyörködött a népviseletbe öltözött szereplőkben, mert a hucul kultúrából még sosem kaptak ízelítőt. A szünetben azután barangolás kezdődött az árusító sátrak között, ahol minden kapható volt a globalizált piac jellemzői szerint. Egyetlen figyelemre méltó hely kötötte le az egri hölgyek és urak figyelmét. Az eredeti kárpátaljai borok sátra, ahol a sok „szakértő” kiélhette borkóstolási és borbírálati kedvét. A társaságban vizsgázott borminősítő hölgy is volt, tehát a szakszerűséghez nem fért kétség. Mindenesetre a teljes kínálatot végigkóstolták, de az érzelemnyilvánítást kerülték, és csak akkor nyilatkoztak, amikor már legalább 20 méterre voltak az őstermelőktől. A hatféle borból egyetlen ihatót sem találtak a túlzottan igényes egri borivók, sőt egyesek szájából a „szörnyű” jelző is elhangzott. Vonult is a kis csapat sietve a sörös sátorhoz, mert doktorunk már tudta, hogy melyik sör a legjobb a rahói fesztiválon.

A város négycsillagos szállodájához menet az ősfenyvesben a társaság már lecsendesedett. Ritka élményt kínált az erdő, ahol 60-70 cm átmérőjű, 35-40 méteres hibátlanul egyenes törzsek százai sorakoztak, és 10-15 méter magasságban simultak egymáshoz a lombzatok, sötét, templomi boltozatot alkotva a tűlevelekből rakódott, talajt takaró, süppedő szőnyeg fölé. Ez az erdő egyidejűleg volt félelmetes és áhítatot keltő, mesébe illő és fenséges.

Az ezeréves határon túl

Rahótól északra néhány kilométerre, a magyar folyó két ága találkozik. A Fekete- és a Fehér-Tisza itt folyik egygyé, hogy aztán többé a Dunáig ember szét ne válassza őket. A Fekete Tisza vezetett bennünket Kőrösmezőbe, ahonnan megcéloltunk egy magashegyi átjárót, a Tatár-hágót, hogy a Kárpátok vonulatán átkeljünk. A nem túl meredek úthoz lelkierőt adott a Szűzanya mennybemenetelének tiszteletére, a Fekete-Tisza partján emelkedő dombra épült, gyönyörű görög katolikus templom, a fatemplom-építészet egy kimagasló remeke. Ebben őriznek egy zászlót, amelyen Szent István felajánlja Magyarországot és a Szent Koronát Szűz Máriának. A templomhoz egy hosszú kötélhídon lehet átmenni, mely az asszonyokat meglehetősen megleengette.

A Tatár-hágó 931 méter magasságáig jó minőségű szerpentin vezet. A hágó előtt érdemes volt megállni, mert az ezeréves határról visszapillantva felejthetetlen panoráma tárult a turisták elé. Balra a Máramarosi-havasok legmagasabb csúcsai, a Hoverla és a Pietrosz, szemben a Beszkidek legmagasabb hegyei, a Fekete-Tisza forrásvidéke, a Fagyalos-hegység. A három legmagasabb csúcson még fehérlettek a hófoltok, és a környező varázslatos hegyvidék Kárpátalja buja tavaszában, a hegyi mezők virágözönében pompázott.

A Tatár-hágón nagy a forgalom. A terepet az árusítóbódék sokasága uralja. Falatozók, éttermek, italmérések kínálják magukat és portékáikat. Nehezen lehetett megtalálni a régi határvédelmet szolgáló építményeket. Az átjáró történelmi jelentősége vitathatatlan, mivel ez az út vezetett Galíciába (Gácsország), az egykori Halicsi Fejedelemség és Bukovina területére.

Leereszkedtünk a hágóról a Prut völgye felé. A Kárpátok vonulata mögénk magasodott, és ismét láthattuk a Hoverlát, az egyik Pop Ivánt, a Csorna Hora vonulatot. A hegytől egyre távolodva, megérkeztünk egy szélesedő, buján zöldellő, virágait mutogató völgybe, a Prut folyó völgyébe. Az utazókat nagy meglepetés érte, amikor az autóbusz megállt egy építmény közelében. Amire nem számított senki: Egy katonai temető bejáratánál léptünk le a járműről, és az úttól 50-60 méterre láttunk is egy kifogástalanul karbantartott emlékművet. Ennek közelében sírkeresztek névvel, csaknem mindegyiken magyar, osztrák szalagok. A toronyszerű építmény alatt egy nagy kereszt, alatta magyar nyelvű táblával:

**ITT AZ OSZTRÁK–MAGYAR
MONARCHIA
I. VILÁGHÁBORÚBAN
(1914–1918)
ELHUNYT KATONÁI
NYUGSZANAK**

AZ OSZTRÁK
„FEKETE KERESZT”
HADISÍRGONDOZÓ SZERVEZET
ÉS A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
HONVÉDELMI MINISZTERIUM
HADTÖRTÉNETI INTÉZET
ÉS MÚZEUM
2005

Az útitársak, férfiak és a nők, elcsendesedve körbejárták a temetőt, megérintették a keresztek, majd összecsoportosulva elhelyezték koszorújukat, imádkoztak az emlékműnél a hősi halottakért és önmagunkért.

A buszban helyüket elfoglalva, csendes beszédtéma lett a II. világháborúban ugyanitt, a Kárpátok védelmében, a Hunyadi állások, a Szent László állások kiépítésében és védelmében elesett és megsebesült katonák ezreinek áldozata és sorsa. És átgondoltuk a Tatár-hágó végzetszerű szerepét:

1241. A tatár hordák bevonulása.

1849. június 17. Paskievics bevonulása a szabadságharc letörésére.

1944. október 9–19. A Vörös Hadsereg betörése.

1956. október 30–31. A szovjet páncélosok beözönlése.

Ez az útvonal és ezek a virágdús völgyek kiszámíthatatlan mennyiségű védekező magyar vért nyeltek el az évszázadok alatt.

A Prut völgye Járemscsénél egy gyönyörű vízeséssel koronázta meg látványosságainak sorát, ahol még egy cirógató és etető vadaskert állataiban is gyönyörködhattunk. Ebédelhettünk egy igazi hucul étteremben, melynek az épülete is a népművészet hagyományörzésének csúcsteljesítménye. A vízesés feletti hídon egymást váltották a frissen esküdött házaspárok, díszbe öltözve, boldogságban fürödve. Fényképeztették magukat és a násznépet.

A városkából természeti adottságai miatt néhány évtized alatt igazi üdülőváros fejlődött. A magyar idegenforgalom is bizonyára felfedezi a lehetőségeket, és megkezdődik egy kölcsönös kapcsolatépítés.

Csak a Tisza forrásából

A szállodaalkalmazottak ijesztgették a tetre kész csapatot a Tisza-forrás becserkészésétől, de azért elsősorban a társaság hölgytagjai aggódtak az átlagosnál és várhatóan nagyobb fizikai terhelés miatt. Korán reggel a szálloda udvarán már várakozott az a szuperteljesítményű, a hadseregtől valahogyan kisibolt terepjáró, amellyel a csapat a Fekete-Tisza forrásvidékét beutazza. Igazi fapados, ponyvás, katonai járgány, minden kényelmi faktor nélkül és kemény rugózással állt elő az egri kirándulók rendelkezésére.

A Fekete-Tisza már nyugatról érkezett kőrösmezői hídjához, ahol a folyó találkozik a Tatár-hágó felé kanyarodó, már megjárta főúttal. Innen indul egyre meredekebb emelkedéssel a magas hegyek közé, vadregényes tájegységek között az ápolatlan hegyi út. A vízhozamot folyóvá növelő patakok és források számtalan kisebb-nagyobb híd építésére kényszerítették az erdei utászokat. Az elmúlt évtizedek azonban megviselték a Tisza-forráshoz vezető utat és hiányos műtárgyait. A katonai terepjáró is nehezen birkózott hídhelyettesítő gázlókkel, a rönkhidakkal, a meder szikláin egyensúlyozó kerekeivel, néha csak kettős nekifutással leküzdhető meredekekkel. Az elszánt csapat tűrte a gerincpróbáló zöttyenéseket, míg egy tisztason az út véget ért. Autóval nem lehetett továbbmenni. Itt a Tisza csak kis patakként csobogott valahonnan fentről. Az idegenvezető kis pihenő után tovább vezényelte a forráshoz vezető gyalogösvényen a vállalkozókat. Még 400-500 métert kellett felkapaszkodni a forrásig. Az izzasztó gyalogtúra után mindenki ihatott a csurgató csövön ömlő forrásvízből, a Tisza vizéből. Ez a víz innen indul 1265 méter tengerszint feletti magasságból 962 kilométer hosszú kanyargós útjára, Trianon előtt csak magyar földön, ma idegen felségjelekkel jelölt határokkal szakaszolva. A forrást 1887-ben építették ki egy kőfallal és a csurgóval. Trianon után a csehszlovák éraban átépítették és cseh, ruszin kétnyelvű táblával látták el. 1939-ben a visszacsatolás után egy turulmadár került a forrás fölé, melyet a szovjetek távolítottak el. Az elhanyagolt forrás emlékkövét és környékét 2006-ban a szegedi GEO-Environ Környezetvédelmi Egyesület hozta rendbe, és a kétnyelvű, ukrán–magyar tábla is helyére került. 2009-ben ismét felújították a magyarok, és megindult a turistaforgalom is a magyarok folyójának forrásához.

Egy koronaváros

Károly Róbert királyunk a máramarosi sóvidék általa érdemesnek tartott települései közül kedvezményekkel és kiváltságokkal tüntetett ki öt várost. Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Máramarossziget kapta a „koronaváros” címet. A két utóbbi ma Románia területén van. Több várost meglátogatva, leghosszabban Visken időztünk, mert az útitársak a református templomot különösen érdekesnek találták. A templom a 14. században épült kontyolt nyeregtetővel és a végén csúcsos huszártoronyal. Külön harangtornyot is építettek mellé. Körben kőfal

is védte, mint sok erőtemplomot. Viszontagságos történelme során támadások, tűzvészek érték, de a sérülések után mindig újjáépítették, és ma is kifogástalanul karbantartott állapotban van. A templom mennyezete rendkívül gazdagon festett, és a központi kazettában ma is egy angyalos Nagy-Magyarország címer díszelg. Karzata és orgonája gótikus jegyeket visel. A falon belüli kert szépsége és ápoltsága egy nagyon erős gyülekezetet sejtet. Különös élmény volt a látogatók számára a magyar múlt hazafias emlékeinek makacs megőrzése. A kopjafák, a faragott emléktáblák a diktatúrák megszenvedett áldozatainak, a hősi halottaknak, a robotra elhurcoltaknak, mind igényes emlékművek. A trianoni veszteség-emlékfa tábláival még figyelmezteti is az olvasót:

ÁRPÁD BÜSZKE NÉPE SOHA NE FELEDD,
CSONKA RAB HAZÁBAN ÉLNED NEM LEHET,
SZÉGYEN LENNE SORSOD, BECSTELEN HALÁL,
HOGYHA SZOLGANÉPKÉNT LÁNCOT HORDANÁL. (SZATHMÁRY I.)

A vers alatt befaragva a sorsfordító dátum: 1920. JÚLIUS 4.

A következő faragott lapokon az elvesztett 38 vármegye eredeti nevén.

A falon kívül magasodik a zsindeletetős bejáratnál a legszebb fatörzsbe faragott szobor: „A sztálini légerek magyar áldozatainak emlékére” állították 1994. okt. 4-én Visk koronaváros polgárai.

A turulos emlékmű

A 22 fős kisbusz baráti társasága nem hitte volna, hogy kelet-kárpátaljai, máramarosi utazásuk végén egy hatalmas turulos emlékműhöz vihetnek tisztelgő koszorút. Tiszaújlak és Tiszabecse között 1989. július 17 óta sértetlenül magasodik hatalmas gúla-alapzatán egy obeliszk és csúcán a kiterjesztett szárnyú turulmadár. Az emlékművet a kurucok győztes csatájának (1703. július 14–16.) emlékére emelték 1906-ban, amikor II. Rákóczi Ferenc hamvait hazahozták Rodostóból. Dombjához az összes magyar vármegye földet küldött. 1945-ben, a sztálini korban lebontották az emlékművet, és a földet széthordták. Társadalmi összefogással egy aknaszlatinai ötvös és egy építész közreműködésével 1989-ben helyreállították és július 16-án ünnepélyesen felavatták. Azóta háborítatlanul áll, zarándokhely lett, és minden évben július 16-án megtartják a Turul-ünnepséget. Az emlékmű fekete gránitlapján olvasható II. Rákóczi Ferenc zászlajának híres jelmondata:

CUM DEO PRO PATRIA ET LIBERTATE

A jelmondatot a magasból vigyázza a megújult turulmadár.